

zorenje Božja Očeta v nebesih bodisi v Erbežnikovi sliki, bodisi v Rojčevi filistrsko-človeški besedi vse kaj drugega kot pa transcendentalna poezija sanjske igre pri Maeterlincku i. dr., kdo bi kaj več od Rojca pričakoval, če je enkrat videl njegov transparentno-dekorativni nagib in ki tudi pozna hvalevredno, a nesistematično šolanost Erbežnikovo hotenje. Zato pa visi človek ob besedi in sliki teh »sanj« ves čas v občutju očitnega diletantstva in se vrhu tega vedno zopet boji nezavedno zapisanih trivialnosti kakor n. pr. o materi, ki je angelčke dajala nebesom in si vzgojila tudi dva ministra (str. 51 sl.). Glasbene točke je priredil prof. Marko Bajuk. Igra je bila uprizorjena v Ljubljani na Ljudskem odru. Uprizoritev se bo kot pripravno prigodniška bržčas ponavljala. Da bi kdo igro prevajal, kakor si pisatelj menda obeta (str. 125), dvomim.

Dr. I. Pregelj.

Otroški oder. Igrice za mladino otroških in ljudskih šol. Drugi, predelani natis. Sestavila Marica Gregoričeva (Stepančičeva). V Ljubljani, 1920. Izdala, založila in natisnila »Učiteljska tiskarna«. — Gregoričeva (ne Gregorčičeva str. 6) je ustregla dejanskim potrebam s svojim »otroškim odrom«, kakor priča predelani (!) ponatis izdaje iz leta 1910. Pet daljših prozaičnih otroških iger je nadomestila Gregoričeva v novem ponatisu s krajšimi dramtiziranimi deklamovankami, ki so oblikovno in vsebinsko silna neznanost. Novi »oder« šteje torej devet kratkih prizorov poleg treh igrice daljšega obsega (Čista vest, Sneguljčica, Pepelka). Lep je samo II. prizor v Sneguljčici. Hvaležna komika v »Kaznovanem šaljivcu« je samo nakazana. Grajati je treba slovenščino: se zateče k omari 6, s cvenkajočimi žepi 53, se vstavi oddaljena 53, enako jaz oblačila 70, zgubla pest 74. Zgled prozodične spretnosti pa je kitica: Tam nekje cvrči — poredni grilček — tukaj zašumi — krtičev rilček 32. O, France Levstik!

Dr. I. Pregelj.

Rudolf Dobovišek: Rodoljub iz Amerike. Veseloigra s petjem v treh de-

janjih. Pevske točke uglasbil Ciril Pregelj. 1920.

Da se je nezatno diletantsko delce natisnilo, se ne čudim. Saj ga je založil pisatelj sam. Iz katerih in kakih snovnosti našega »polpreteklega« čitalništva je zrastle Doboviškova igra, ni važno. Sodim, da pisatelj pozna kulise et reliqua iz osebnih neprogramnih odnošajev do odra, kjer je morda celo sam že režisiral dve, tri igrice iz Talijine zbirke. Z erotično omlednostjo prizorov tete a tete v skrajno slabotni odvisnosti je hotel D. posiliti nekaj efektности za obzorje in okus sentimentalnih kmetiških služkinj v slov. malem mestu. Da če bi cenjeni rodoljubni pisatelj le slutil, kaj je dovtip, humor, situacijska in besedna komika. Pa ne sluti prav nič in me je razveselil le z neradovoljnimi šalami slovenskega in pravopisnega značaja: uglazbil, z vratami, z Ljubljane, za loviti, rečite, bolana i. p. Zakaj je natisnjeno Pregljevo ime v naslovu, ne vem. V knjigi kompozicijskih prilog ni. Tudi to se ni zdelo zaglagatelju važno, kdo je tiskal in kje se je knjiga tiskala. Dovoljenje za uprizoritev dajejo v Celju.

Dr. I. P.

Čika Jova - Zmaj: Kalamandarija. Za našo deco poslovenil Alojz Gradnik. V Ljubljani, 1921. Izdala Tiskovna zadruga. — Priljubljena zbirka otroških pesmi velikega Jovanovića bo v prevodu dobrodošel dar tudi slovenski mladini. Vsebinsko zaslužijo te pesmi celo v prevodu častno mesto ob najboljšem slovenskem mladinskem slovstvu, ob Levstiku. Prevod je ponekod naglasno prisiljen (zato gladim tvoje lice), nejasen (Tam bo Tanka izza banka), ne domač (... take sanje, ki sem snočij jih dobila). Nenaravna se mi zdi raba otroške govornice v uvodnih verzih: S pisane police nasa Mila klice. Blagoglasje Gradnikove besede seveda ni popolno in to tembolj občutimo, odkar poje v nasladko cicibanstvo Župančičevo. Dr. I. P.

UMETNOST.

XX. umetnostna razstava v Jakopičevem paviljonu. Češko - jugoslovanska grafika. Propagator grafične umetnosti med Jugo-

slovani M. D. Gjurić,¹ ki je čitateljem Doma in sveta že znan kot izdajatelj Grafičke Umetnosti in ki že par let s predavanji in peresom skuša vzbuditi razumevanje za to pri nas dosedaj zanemarjeno, a v današnjih dragih časih gotovo aktualno, ker najširšim slojem dostopno umetnostno stroko, je zadnji čas vendar uspel toliko, da je za svoje stremljenje zainteresiral tudi slovenske umetniške kroge in del svoje češko-jugoslovanske grafične razstave, ki jo je predstavil spomladi leta 1921 občinstvu v Osijeku, prenesel v Ljubljano, kjer ga je dopolnil z deli slovenskih grafičnih umetnikov Jakca, Pilon in Šantla, v XX. umetnostno razstavo pri Jakopiču. Razstava te vrste del, ki jih dosedaj, žal, ni naš tiskarsko-umetniški trg ne pozna, je bila novost za Ljubljano in se je bilo bati, da občinstvo ne bo znalo najti pravega razmerja do nje. Zato je Gjurić sam priredil par informativnih predavanj v razstavi o zgodovini, tehniki in umetniški vrednosti grafike, pozneje je nastopil tudi naš grafični strokovnjak S. Šantel in v družbi delavstva A. Podbevšek. V časopisju se je obširno bavil z grafičnimi tehnikami arh. R. Kregar (Jugoslavija).

Razstava je bila, kakor že naslov pove, češko-jugoslovanska. Češka grafika je že dalj časa na višku, Gjurić sam se je učil v Pragi in vzdržuje najožje stike s češkimi grafičnimi umetniki; tudi mnogo drugih Jugoslovancev, ki se pečajo z grafiko, posebno mladih, se je učilo in se še uči v Pragi, tako da so zveze direktne in ta razstava ni imela samo namena manifestirati kulturno skupnost teh dveh narodov, ampak pokazati obenem tehniško in umetniško priznana, na višku stoječa dela Čehov, ki naj tvorijo nekako merilo za to, kar smo sami dosegli, ali po čemer sami stremimo. Ideja je neoporečna, žal, pa ni bila tako ilustrirana, kakor bi pedagoško morala biti,

¹ Kdor se zanima zanj, mu priporočam njegov životopis, ki ga je napisal R. F. Magjer v Vjesniku županije virovičičke, br. 11–12, l. 1921, in majhen album z 11 slikami pod naslovom Milenko D. Gjurić, ki ga je izdala 1921 knjigarna in papirnica bratov Čujić v Zagrebu.

sevé, če bi prireditelj razpolagal svobodno z materialom, ki bi bil potreben. Ker pa je to izključeno in je šlo v prvi vrsti za propagando dobre in v sedanjih razmerah kulturno pomembne reči, moramo biti hvaležni za to, kar je podala. Vseeno pa, če so že Čehi bili na razstavi bolj radi imena in radi pojasnitve tehnične višine in finés moderne grafike, je neizmerno škoda, da Jugoslovani niso bili bolj zastopani. Dobro zastopan je bil samo Gjurić sam in Pilon in Jakac, še S. Šantel, recimo, pregledno in tehniško ilustrativno, — toda kje so ostali drugi? Prireditelju ne očitam ničesar, ker je mož dela in izhaja iz principa: bolje nekaj, če prav nepopolno, kakor nič; toda vseeno bi bil jaz risbe sploh izločil iz te razstave (razen sevé če bi pojasnjevale postanek te ali one grafično izvedene ideje), gotovo pa vsaj udeležence, ki sploh nič grafičnega niso razstavili, kot n. pr. Zupan Fr.

Izmed Čehov so razstavili Alex A., Brunner V., Konupek J., Lauda R., Neuman A., Silovsky Vl., Šimon T. F., Vir K. Češki del je bil očitno izbran po ilustrativnem načelu, ki naj pokaže vse možnosti in fineše grafičnih tehnik kot ogrodje, na katerem je pedagog Gjurić skušal občinstvo prepričati o pomembnosti svoje umetnosti. S tega stališča je ta del tudi treba presojali. Od preproste stvarnosti, ki v mejah svoje naravne možnosti podaja svoj predmet ali svojo idejo, pa do tja, kjer so rafinirani tehniki-grafiki polpreteklosti skušali konkurirati s slikarstvom in nekako premagati sami svojo umetnost, smo tu videli zastopnike. Manjkala je žal (in mislim namenoma) nova generacija, kateri so norma estetske možnosti posebnega materiala in njemu posebno prikladne tehnike in ki so idejno v službi takozvanega ekspresionizma, kubizma in futurizma. Kakor je vse navedeno predstavljalo ozadje za dela Gjurićeva in drugih, sta Jakac in Pilon, žal, ostala brez takega poučnega ozadja, na katerem bi se njuno delo bolj organsko spajalo z ostalo razstavo, kakor se je sicer.

Izmed Hrvatov so razstavili sodelavniki Grafičke Umetnosti Bojničić Vera, Benković I., Gjurić M. D., Orešković Ivka, Rački M., Rašica M., Trepše M. in Uzelac

M. Med vsemi je bil primerno zastopan (tako, da se da presoditi vsaj nekoliko njegovo hotenje in značaj) samo Gjurić. Naravno je to, ker je on edini, ki je res tudi z dušo in iz srčne potrebe grafik in na tem polju išče utešitve svojih stremeljenj. On je mnogostranski, kakor smo omenjali že pri njegovih delih v Grafički Umetnosti, in nam ni predstavil samo tehniških poskusov, ampak tudi par zrelih del. Pred vsem ciklus štirih velikih lesorezov pod naslovom »Delo«, ki je brez oporekanja reprezentativno delo v velikem formatu in lepo tiskano. Dalje litografija Smrt majke Jugovića in bakropisa Praški kolo-dvor in Begunci. Gjuriću je problem njegove umetnosti v mnogem oziru še problem forme, tehniko obvlada in jo vežba na težavnih problemih osvetljenja, prostorne kompozicije in kretnje; stremi očitvidno po velikopoteznosti, monumentalnosti, čeprav v tradicionalnem duhu, formalna kompozicija mu ni nikdar abstraktna naloga, kakor mnogim modernim, ampak vedno zvezana z realnim, v logiki naravnega dogodka utemeljenim doživljajem. Za to bo pri njem občinstvo videlo vedno le predmet in dogodek, ne bo pa prodrlo do njegovega pravega stremljenja, ki je na umetniško-formalnem polju.

Izmed slovenskih grafikov so razstavili Jakac Božidar, Pilon Veno, Smrekar Henrik in Šantel Saša.

Smrekarjeve stvari, vsega skupaj štiri (3 grafike in 1 risba), spadajo med njegove boljše; njemu, ki je ves skoz in skoz risar, je grafika enakopraven izraz hotenja, ki ga odlikuje iznajdljiva fantazija in kakor pri Rajski ptici bajeslovno čaroben kolorit.

Šantel Saša je med našimi starejšimi umetniki edini, ki posveča precejšen del svojega stremljenja grafiki. Obvlada najrazličnejše tozadevne tehnike in so bile njegove razstavljene reči očitvidno tudi s tega stališča izbrane. Razstavil je zopet dva lesorezna portreta iz cikla »Slovenski skladačelji« (Dev, Sattner); narejena sta spretno, velikopotezno karakterizirana kot močen kontrast belega in črnega, pri tem pa imata kakor vse Šantljeve reči neko potezo, ki bi jo mogoče najbolje označili z izrazom objektivnost,

manjka jima neposrednosti doživetja, ki nam tudi portret, če bi ga prav smatrali za neko nujno objektivno stroko umetnosti, vseeno človeško približa. Okusen, že prej razstavljen, je lesorez v barvah »Kvarnerski motiv«; nežen je bakropis »Mati«, čeprav po svojem motivu in obdelavi tradicionalen, vendar ena najbolj posrečenih in najintimnejših Šantljevih reči. Dva bakropisa (Vodnikov trg in Na ljubljanskem gradu) obdelujeta motive ljubljanske mestne slike. Ob tej priliki nam je zopet žal, da se ne najde umetnik, ki bi poiskal z večjim očesom in z ljubečim srcem obdelal motive stare Ljubljane z njenim razpoloženjem, kolikor ga je še ostalo preko potresa in obnove. Šantel je tudi tu le preveč trezno-objektiven motrilec in ne zgrabi motiva v njegovem elementu, kajti umetnikovo delo izpolni samo en del svoje naloge, če ne poda gledalcu nekaj novega, česar se on dosedaj ni zavedel, kar je mogoče slutil, a ni spoznal, dokler ga ni poučil tisti, ki več in fineje občuti — umetnik.

Zelo zanimiva sta Jakač in Pilon. Zanimiva, pravim, kajti pri njiju je čutiti mladost, iskanje, nič še ni v nerazrušne norme vkovanega, vse kaže veselje do dela in kar je glavno — talent.

Božidarja Jakca smo videli nekako pred enim letom v družbi naših najmlajših; že takrat je ta otrok impresionizma kazal, da išče novih možnosti. Našli smo v njem mehko, sanjavo dušo, ki ljubi pokrajinska razpoloženja, našli smo v njem spretnega risarja, ki skuša ujeti trenutek v par markantnih lis ali potez, našli smo ga pa v ozki zvezi s to njegovo stranjo v njegovih plakatih kot človeka, ki išče novih smeri in novih možnosti v smeri najmodernejših poskusov. Tudi sedaj je razstavil celo vrsto risb, nekatere naravnost rafinirane in velikopotezne v zabeležbi hipa; odlikujejo se motivi iz koncertne dvorane in pokrajinski motivi iz Bosne, kjer je uspel v preprosto risbo vkliniti blestečo, tako značilno belino bosanske hiše. Te stvari se skladajo v svojem notranjem bistvu popolnoma s tem, kar je pokazal lansko leto kot pokrajinar. Na drugi strani pa se nam je letos pokazal v pretežni večini kot grafik; bavi

se z vsemi mogočimi tehnikami in v vsaki je ustvaril nekaj stvari, ki so posrečene; majhne, intimne so njegove suhe igle, bakro-, cinko- in medopisi; obširnejši in dekorativni so pa njegovi lino- in lesorezi. Po svojem stilističnem značaju in njegovem hotenju sta si ti dve skupini močno sorodni; rezultat, do katerega je zaenkrat prišel, je do neke mere soroden Pilonovemu linorezu. Očividno se še bori za stil in skuša dobiti iz tehnike, kakršna odgovarja najbolj materialu, čim več dekorativno učinkujočih, obenem pa osebno notranje doživetje predajajočih harmonij. Na prvi pogled je jasno, da izhaja od tehnike dela: Iz plošče, ki tvori masivno enakomerno črno ozadje, dviga s skoro grobo odkritosrčnimi zarezi dleta, ki jih prav lahko zasleduješ in skoro šteješ, svoje prizore, ki niso nič drugega kot močno osveljene prikazni v vseudevajoči temi matere plošče. Samo po sebi se vrine pri takem pojmovanju dela dekorativna tendenca, ki lahko postane, kakor pri nekaterih modernih leso- in linorezcih naravnost sama sebi namen. Plošča vsebuje nebroj dekorativnih možnosti in iskanje teh postane lahko glayni namen. To pa pri Jakcu ni. Formalni problem skupine (Dva, Muzikanti, V čakališču), prostora (Solnce), svetlobe in karakteristike ga preveč zanima in tega je postavil na prvo mesto. Zdi se mi, da je včasih ob skrbi, kako bo rešil v par potezah in velikih jarkih kontrastih ta problem, preveč pozabil na dekorativno stran, ki je pri takem pojmovanju dela nujnost. Njegovim delom, ki kažejo močno hotenje in stremljenje po težavnih nalogah, očividno manjka i dekorativne uravnovešenosti (ki sicer manj vredna dela lahko vseeno dvigne do precejšnje stopnje zanimivosti — ljudska umetnost, Gaspari) i konstruktivne sigurnosti njegovega reza; zdi se mi, da je radi dosege drugega prvo zanemaril, a bi bil bolje storil, da je zavestno spojil oba principa, ker bi bil s prednostmi prvega marsikako pomanjkljivost drugega zakril. Njegovi ex librisi so igra par svetlih črt na temnem dnú in hočejo razen dekoracije v prvi vrsti tudi nekaj povedati, in sicer povedati nekaj osebnega, na lastnika se nanašajočega. V splošnem so res rafinirano velikopotezni,

v detajlu pa vseeno malo preveč vsi po enem kopitu. Dobri se mi zde Tone Kraji, Kogoj, Škerjanc, Jarc; prednost bi dal skoro T. Kraljevemu, kjer bizarno vstajajoča svetla linija podaja takorekoč kompozicijski motiv nekaterih njegovih del.

Precej drugačen po svojem hotenju in značaju, pa tudi po svojem načinu je Ven o Pilon. Do sorodnih rezultatov prideta v neki meri samo v linorezih. Pilon smo poznali dosedaj samo kot spretnega akvarelista, ki so mu obetali lepo bodočnost. Zato nas je sedaj kot risar in grafik presenetil. Kot risar si je osvojil gotove rezultate kubizma, ki jih porablja ne kot same sebi namen, ampak samo v svrhu čim silnejše plastične karakterizacije, ki je semintja skoro odurna. — V to vrsto spadajo Moja mati, Milka, Justa ter dve ritmični študiji. Karakteristika teh obrazov je tako silna, tako prepričevalna, da je ne pozabiš, da ti postane doživljaj, kakor posrečena melodija, če jo prvič slišiš, in v tem je zadostno opravičilo zanj. Njegov linorez temelji na istem principu kot smo ga opisali pri Jakcu in ki je neoporečno adekvaten materialu; tudi pri Pilonu opažamo, da ga bolj zanima izraz kakor pa dekorativna izpolnitev ploskve. V tem oziru je v svoji brezobzirnosti, skoro bi rekli surovosti, posebno značilen Moj oče. Najboljša dela, med njimi par nedvomno stalne vrednosti, je izvršil Pilon v cinkopisu. Tudi tu je tuintam kumovala ta ali ona stran kubizma, kot n. pr. pri Ponte vecchio, ki je eno najboljših del te razstave. Odlikuje ga, kakor ostale, skoro elementarno brezobzirna karakteristika. Razen tega spadajo med najboljša dela Predmestje, Lakota, Amour simple in Krčma. Eno za drugim so ta dela nepozabna in nedvomno bogatijo našo fantazijo, zato se ne čudim, da jih je gibka, po novem stremeča mladina sprejela s posebnim navdušenjem.

Z grafično razstavo v Ljubljani smo napravili lep korak naprej. Samo ne vem, če je izpreobrnila kaj dosti denarnih ljudi, da bodo odslej mesto umetniških surrogatov, grobih mehaničnih reprodukcij vseh vrst začeli kupovati originalna grafična dela, ki imajo vrednost izvornih, lastno-

ročno izvedenih umetnin. Denar, izdan za taka dela, je vsaj tako dobro naložen, kakor če kupujete zlatnino in srebrnino. Ljudje, ki so prišli čez noč do denarja, tudi pri nas kupujejo slike in druge umetnine, toda kje? Konstatiral sem na svoje začudenje celo vrsto naravnost smešnih slučajev: ali pri kakem Nemcu ali Čehu (če je res Čeh, je še vprašanje); izdaja se pogosto denar kar pavšalno naprej na naročilo nečesa, o čemer nihče ne vé, kakšno bo; in kakšno je, o tem priča marsikaka pisarna in marsikako stanovanje bančnega uradnika. Kupujejo se sicer tudi dela domačih umetnikov, toda radi varnosti (ker si kupovalec domišlja, da se na umetnost ne razume, mesto da bi se prepustil vodstvu zdravega instinkta) pri prekupcih, ki takim kupcem po mastnih cenah odrinejo to, pri čemer so se sami vrezali, itd. Kdaj bo prišel čas, da bo šel tudi naš človek na razstavo in tam kupil, ali k umetniku v atelje in tam kupil in naročil. Za onega, ki nima zadostnih sredstev pa bo grafika tisto sredstvo, s katerim se bo tudi on lahko umetniško enakovredno obdal z izvirnimi umetninami.

Frst.

RAZNO.

Belokranjski pregovori in reki. V Adlešičih zapisal I. Š.

Ako je na Martinje lepo, bo za tri dana grdo.

Ako si ti iz mésa (da te n. pr. ne zebe), nisem ni ja iz lesa (da me ne bi zeblo).

Bolje je žlica meda, nego lópata blafa.

Do Petrova moči, po Petrovem suši (do sv. Petra je navadno mokro vreme, po sv. Petru pa nastane navadno suho vreme).

Dobremu se je škoda zameriti (ker ti ne bo potem več dobrote delil), a zločestemu se ne sme (ker se ga je treba bati, da ti bo škodoval).

Greh je, svoje pustiti i kaj tujega vzéti.

Iz lesnike je lahko još prav dobro drvo i dober sad (iz hudobnega ofroka postane še lahko dober človek).

Je priliznjen, da se mu óči smejejo.

Kada hiša zgori, je kasno braniti.

Kada je dosti prve repe (ki se seje po turšiči), takrat ni druge (v jeseni).

Kada kúkovača još po Petrovem kúkuje, ne bo dobro leto.

Kada so potresi, je lepo vreme.

Kako si ki postre, tako i spi.

Kako znešeno, tako i razstrešeno.

Kakovo je poletje, takova bo i zima.

Kamor si je prste zábol, tam naj jih ima (kakor si je postlal, tako naj leži).

Kí dobi ovco, neka dobi i vuno ž njom (kjer je krava, naj bo še tele).

Kos — odpal ti nos! (pravijo kosu, če le preveč popeva).

Krt ruje i ruje, dok ne dobi po glavi (vsaka hudobija se preje ali kasneje kaznuje).

Med vsakim zrnjem se najdejo pleve.

Mravunec nosi vse po malem, pak si nanosi celi kup.

Mu je dobro, kaj bobregu v laju.

Mu je dobro, kaj molju v bobu.

Na čelu ni nikomur zapisano, kdo je i kakov.

Na nágovor je ódgovor.

Ogenj brez pódmeta (tudi: brez podpuha, brez podtika) ne gori rad (malo se zgodi brez podpihovanja).

Poštenje i pameť, to je življenje na svetu.

Složni imajo bolje južino v petek, nego nesložni na Božič.

Tako je gizdava, da ne bi svojega óka pobrala (če bi ji izpalo, ker bi jo bilo sram, se pripogniti).

Tretji mráz se rad pere (če je bil že tri dni zaporedoma mráz, potem rado dežuje).

Vsaki človek mora biti dvakrat v življenju pastir, koť dete in ko je star (za pastirje se porablja navadno deca in stari ljudje).

• Vuk izza mlada kolje. •

Vukova koža je vsako dobo zrela.

Vzemi, kjer hočeš, če ne iz oka, pa iz boka (če te kdo vidi, ali pa ne — po poštemem ali krivičnem potu).

Za pasjim zglavljem ni mesa (še pes si mora hrano zaslužiti; če bo samo ležal, je ni vreden).